

İslami İlimler Fakültesi

Geçmişten Geleceğe

www.aybu.edu.tr/islamiilimler

DİN SOSYOLOJİSİ

Konu

Sistemik Din Sosyolojisi

Prof. Dr. Özcan GÜNGÖR

<https://avesis.aybu.edu.tr/ogungor>

www.andcenter.org

Sistemik Din Sosyolojisi

Dersin Konusu: Sistemik Din Sosyolojisi

Dersin Amacı: Sistemik din sosyolojisinin kurucu şahsiyetleri üzerinden bu bilimi açıklamak.

Bu bağlamda din sosyolojisinin oluşumu sürecinde Max Weber ve öğrencilerinden Joachim Wach ile Gustav Mensching'in fikirlerini, çalışmalarını ele almaktır.

Din Sosyolojisi

Din sosyolojisi; din-toplum bileşkesindeki sorunları ele alan bir bilimdir.

Din sosyolojisinin ilgi alanı; birinci derecede, din olgusu çevresinde oluşan gruplar-kurumlar ve dinin daha önceden oluşmuş doğal grup ve kurumlar üzerindeki etkisidir. İkinci derecede ise sosyal grup ve kurumların din üzerindeki teorik yorum ve pratiklerine etkisidir.

Max weber

Din olaylarının sosyolojik olarak incelenmesinin özel bir araştırma alanı teşkil etmesinde en büyük pa Alman sosyolog Max Weber'e aitti Weber, ilk bağımsız ve sistemantik din sosyolojisi biliminin kurucusu kabul edilir.

Sistematik Din Sosyolojisi

Weber ile birlikte din sosyolojisinin, dini davranışlar ya da dini karakterli sosyal davranışların ve gruplaşmaların incelenmesini amaçlayan bir disiplin haline geldiği görülür. Tutumsal/anlayıcı yaklaşımla dinin kaynağını ve toplumsal bütünlük içindeki yerini gösterme gibi kaygılara girmeksizin ona sosyal aktörlerin bir düşünce ve inanç yapısı olarak bakar.

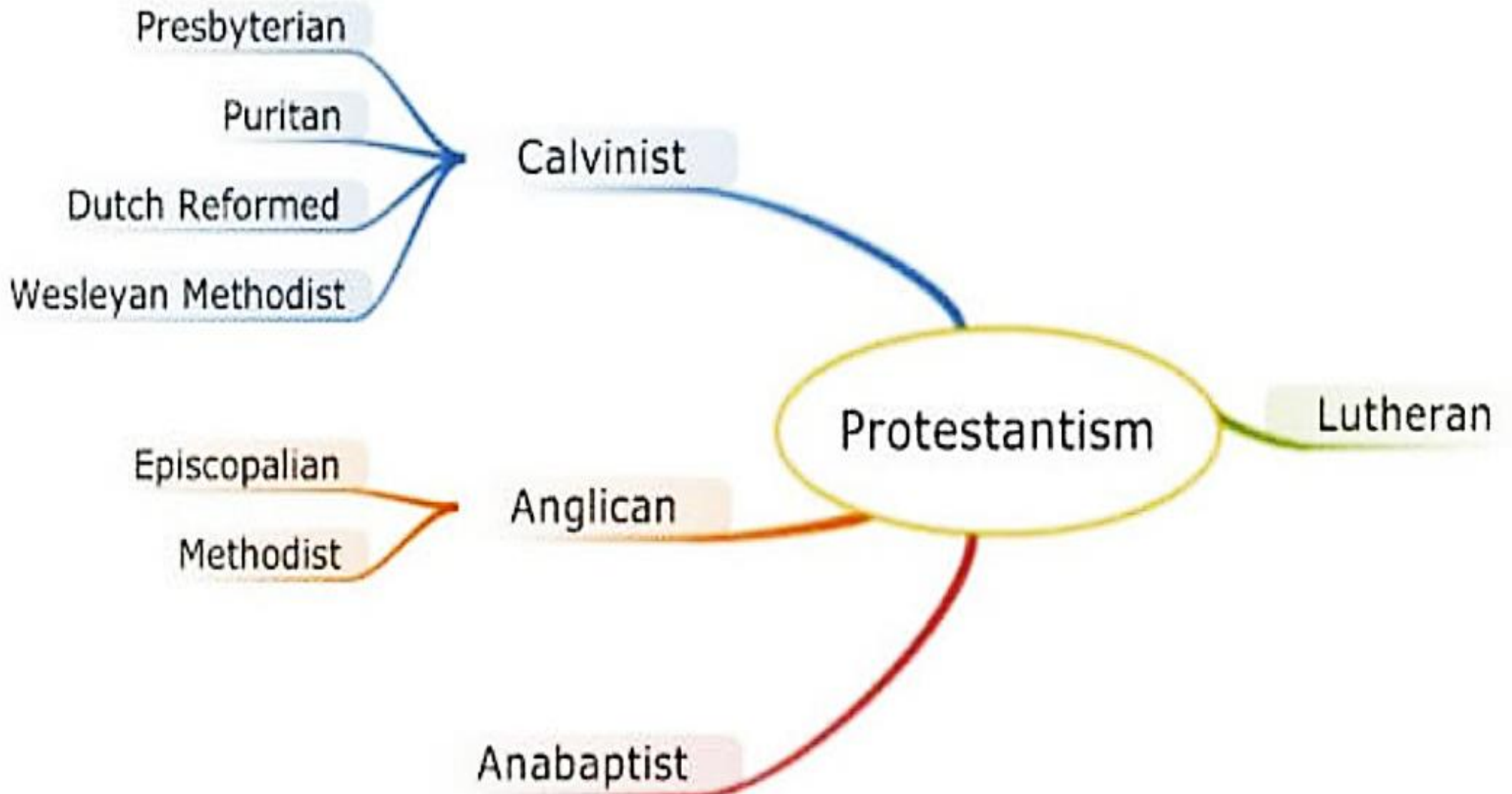
Bunun toplumsal yapıların anlaşılması için büyük önem taşıdığına inanır. Onun din sosyolojisi çalışmalarında esas problemi dinlerin doğruluğu veya yanlışlığı değildir. Mesele, birbirinden farklı tarihi şartlarda dinin günlük hayat, siyaset, ekonomi ve ahlaki davranışlar üzerindeki tesiridir.

Sistemik Din Sosyolojisi

En önemli eserleri olan Ekonomi ve Toplum ile Din Sosyolojisi Dergisi sistemik din sosyolojisinin ana hatlarını çizmiştir. Eserlerinin odak noktasını Hristiyanlık ve Kalvenizm teşkil eder. Kendinden önceki düşünürler modern kapitalizmin özellikle Kuzey Avrupa'nın Protestan ülkelerinde ortaya çıktığına dikkat çektiği halde, Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu adlı eserinde bu ilişkiye sosyo-psikolojik bir açıklama getirir.

Ona göre Kalvenist kader öğretisi, Protestanlar -özelikle Püritenler- arasında kendi kurtuluşları konusunda derin bir endişeye yol açıyordu. Püritenlerin dini kaygısı, dünyanın rasyonalizasyonunun ve büyü bozumunun ardında yatan irrasyonel dürtüydü. Kalvenistler çalışmayı bizatihi ibadet kabul ettikleri için diğer mezheplerden daha çok zenginleşiyordu.

Sistematik Din Sosyolojisi

Sistemik Din Sosyolojisi

Dini, toplumsal aksiyon olmak itibariyle sosyolojik araştırma konusu yaparak dini davranışın iktisat, ahlak ve kısmen de siyaset ve eğitime etkileri üzerinde duran ve kendisinin genel sosyoloji analizlerinin bütününe uygun olarak dini olayda tedrici bir rasyonalizasyon sürecinin varlığını müşahede eden Weber, bu konuları öylesine derin bir nüfuzla sistemik bir biçimde incelemiştir ki onun çalışmalarının aşağı yukarı bütün kültürlerin karşılaştırmalı ve sistemik din sosyolojisinin gerçekleştirilmesine yöneldiğini ve pek çok vakıaları ele alarak sosyolojik analize tabi tutmayı başardığını belirtmek gerekir.

Yine de Weber'in bu alanda kendisinden sonrakilere yapılacak çok şey bıraktığına işaret edilmelidir.

Joachim wach

20. yüzyılın başlarında din sosyolojisi alanında görüşleri çokça tartışılan ve kalıcı etkiler bırakan Alman bilim adamlarından biri de Joachim Wach'tır. İncelemelerini Hristiyanlıkla sınırlandırmak yerine bütün dinleri kapsayacak şekilde yapmış ve tarihi, fenomenolojik, tipolojik yöntemleri bir arada kullanarak genel ve sistematik bir din sosyolojisine katkıda bulunanlar arasında yer almıştır.

Sistemik Din Sosyolojisi

Sistemik ve tarihi din sosyolojisi konusunda ilk çalışması «Einführung in die Religionssoziologie» din sosyolojisine giriş mahiyetinde bir eserdir. Bu küçük eserde tamamıyla tecrübi, kendi deyimiyle ampirik, bir din sosyolojisinin metot, konu, alan ve sınırı ana çizgileriyle görülür.

Bu eseri meşhur «Sociology of Religion» takip etmiştir. Mukayeseli ve kavrayıcı bir din sosyolojisini savunan Wach böyle bir sosyolojinin efsaneleri, doktrinleri, inançları birtakım fonksiyonlara bağladığı kadar, dini grupları ve dini tecrübe tiplerini sınıflamaya çalışan bir sosyoloji olduğunu ifade eder.

PAYOT. PARIS

Sistematik Din Sosyolojisi

Wach, Weber'de olduğu gibi, sadece din ve ekonomi ilişkileri üzerinde durmamış, aynı zamanda din sosyolojisinin amacı, metodu ve diğer bilim dalları içindeki yerini ortaya koyarak çeşitli konular üzerine çok sayıda derinliğine incelemeler gerçekleştirmiştir.

Ayrıca Wach'ın dini tecrübelerini ifade bişimlerini «teorik» (inanç), «pratik» (ibadet), «sosyolojik» (dini topluluk) olarak üçlü tipolojik açıklamasıyla birlikte din sosyolojisi sadece etnolojik verilere dayalı bir ilkel dinler sosyolojisi olmaktan kurtulmuş ve evrensel bir niteliğe kavuşmuştur.

Sistemantik Din Sosyolojisi

Metot bakımından çoğu kez Weber'e bağılı kalan Wach, yine aynı usulle din adamları tipolojisi oluşturduğu gibi, Durkheim yaklaşımıyla dini düşünce ve telakkilerin sosyal fonksiyonlarına işaret etmiş, dini cemiyetle açıklamak için içtimai hadiseleri zorlamaksızın din-cemiyet ilişkisini araştırmış, bu amaçla arkaik-ilkel dinleri en ufak incelikleriyle sosyolojik araştırmaya açmıştır.

GUSTAV MENSCHING

Dinler biliminin değişik konuları üzerinde çeşitli eserler yazan Mensching, Batı Almanya ve belki de bütün Avrupa'da din sosyolojisi konusunda söz sahibi büyük bir bilgindir.

Sistematik Din Sosyolojisi

Mensching'e göre din sosyolojisi, dinin yapısındaki sosyolojik olayların ve dinin sosyolojik ilişkilerinin incelenmesidir. Din sosyolojisi, sosyoloji kadar din araştırmalarına bağlıdır. Bu nedenle din sosyolojisi, dinler tarihinin empirik verilerini sistematik ve karşılaştırmalı olarak inceleyen disiplinlerle de sıkı bir ilişki içerisindedir. Ayrıca dini tezahürler dünyasındaki sosyolojik gelişmeleri, bu tezahürlerin yapılarını ve kanunlarını inceler.

Sistemantik Din Sosyolojisi

Mensching, genel ve sistemantik din sosyolojisinin konusunu şöyle özetler:

- Dinin, tabii gruplar (aile, kabile, devlet, cemaat) karşısındaki tutumu, bu gruplarla karşılıklı ilişkileri
- Dinden doğan gruplaşmalar
- Bilgin-talebe ilişkisi üzerine kurulan cemaatler
- Şeyh-mürid ilişkisi üzerine kurulan cemaatler
- Müminler cemaati
- Mezhepler cemaati
- Tarikat cemaati
- Tabii grupların dinden doğan gruplar ve yaşayan dinle ilişkileri
- Dini grupların kendi aralarındaki ilişkiler

«Soziologie der Religion» adlı eserinde Weber ve Wach'ın açık tesirinde kaldığı görülmekle beraber, bütün dinlerin ve cemaatlerin sosyolojik analizini yapmış, bu cümleden olarak dinin toplum içinde kendine has bir varlığı ve dinamizmi olduğunu önemle vurgulamıştır.

Anlayıcı yaklaşımı kullanarak bireysel ve kolektif ihtiyaçları karşılamada dinin gerekliliğine ilişkin kabuller üzerine kurulu Durkheim'in varsayımları ile Kuzey Amerika'daki işlevselci bakış açılarını çürütmeye çalışır.

Sistematik Din Sosyolojisi

Dini toplumsal ve ekonomik koşulların bir sonucu olarak değerlendiren anlayışları eleştirir. Ona gore, din sosyolojisinin amacı, dine dayalı sosyolojik ilişkilerin açıklanmasıdır.

Sistematik Din Sosyolojisi

Sonuç olarak; din sosyolojisinin konusu dinin toplumla ilişkileri ve karşılıklı etkileşim tarzları olarak gösterilmesine rağmen bu disiplinin klasiklerinde daha çok dinin topluma olan etkileri üzerinde durulmuştur.

Bununla beraber Weber ve onu takip edenlerin gayretleriyle din sosyolojisi, Durkheim ekolünün yaptığı gibi etnoloji verilerine dayanan bir iptidai dinler araştırması olmaktan çıkmış, inançların getirdiği değişimleri ve bunların hangi sosyal şartlara bağlı olduğunu, günlük hayata ne oranda yansıdığını, şehir köy veya çeşitli sosyal gruplarda hayata yansımalarını incelemeye başlamıştır ve bugün mevcut olan sistematik din sosyolojisi oluşmuştur.

Kaynakça

Akyüz, N. Çapçioğlu İ. (2015) *Din Sosyolojisi*, Grafiker Yayınları, Ankara, ss: 87-94 üçüncü sayfalar arası

Aydın, Mustafa (2014) *Sistemantik Din Sosyolojisi*, Açılım Kitap Yayınları, İstanbul, ss: 15-22 inci sayfalar arası

Er, İzzet (2008) *Din Sosyolojisi*, Akçağ Yayınları, Ankara, ss: 44-48 inci sayfalar arası

Günay, Ünver (2002), Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, ' *Din Sosyolojisinin Tarihsel Gelişimi ve Temel Sorunları* ', ss: 8-10 sayfalar arası

Güngör, Özcan (2016) *Yayınlanmamış Ders Notları*

Taplamacioğlu, Mehmet (1969) *Din Sosyolojisi*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara, ss: 51-52 sayfaları

Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İslam Ansiklopedisi, «*Din Sosyolojisi*» maddesi

İslami İlimler Fakültesi

Geçmişten Geleceğe

www.aybu.edu.tr/islamiilimler